Algemene artikels en berigte

'n Lede-opname belig die hede en toekoms van die Akademie

C.F. Smit en M.J. van der Linde

Departement Statistiek, Universiteit van Pretoria, Pretoria, 0002

J.B.Z. Louw

S.A. Akademie vir Wetenskap en Kuns, Privaat sak X11, Arcadia, 0007

Ontvang Augustus 2000; aanvaar September 2000

UITTREKSEL

Ingevolge 'n besluit deur die Raad van die Akademie is 'n lede-opname per vraelys onder gewone lede van die Akademie vroeg in 2000 onderneem. Die vraelys is opgestel om lede se oordeel oor verskeie aspekte rakende die Akademie vas te stel. Uit die respons van 46 persent van die lede is belangrike inligting oor die gesindheid van lede oor spesifieke sake verkry. Dit het die Raad van die Akademie in staat gestel om besluite te neem oor die voortbestaan en die oogmerke van die Akademie en om 'n lys op te stel van sake waaraan prioriteitsaandag gegee moet word.

ABSTRACT

A member survey sheds light on the present and the future of the Akademie

Following a decision by the Board of the Akademie a questionnaire was compiled to conduct a member survey amongst ordinary members of the Akademie during the first months of 2000. The questionnaire was structured to determine the opinions of members on various aspects concerning the Akademie. The responses received from 46 per cent of members provided important information about the attitudes of members regarding specific issues. This enabled the Board to take decisions about the continued existence and objectives of the Akademie and to compile a list of matters that should be given priority.

INLEIDING EN AGTERGROND

Die Raad van die Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns (die Akademie) het gedurende 1999 besluit dat 'n omvattende wetenskaplike opname per vraelys onder akademieleden gedoen moet word oor sake soos die doelstellings van die Akademie, sy struktuur, lidmaatskap, ledegeld, publikasies, bekronings, jaarvergadering, ens. Dié besluit het gevolg op 'n tydperk van ingrypende administratiewe en finansiële herskikking van die Akademie gedurende 1998 en 1999. Die herskikkingsproses het gepaardgegaan met ernstige besinning oor die bestaan en die toekoms van die Akademie in die lig van die veranderde politieke bedeling in Suid-Afrika en die wyse waarop dit die tradisionele voedingsbodem en steunbasis van die Akademie, asook sy doelstellings en status en die posisie van die Afrikaanse taal, geaffekteer het.

Verwant hieraan was die houding van die regering teenoor wetenskapsakademies, wat verstaan is as sou daar ruimte wees vir slegs een staatsondersteunde wetenskapsakademie in Suid-Afrika, wat boonop sy sake deur medium van Engels sou bedryf. Die Akademieraad wou dus by sy lede vasstel en wou vir homself duidelikheid verkry oor die vraag of hy 'n bestaansreg het en indien wel, in watter vorm en met watter doelstellings hy moes voortbestaan. Die reaksie van akademieleden op pertinente vrae in hierdie verband sou 'n belangrike inset wees in die besinningsproses.

Die feite oor die Akademie is kortliks die volgende: Die Akademie is in 1909 kort voor Uniewording gestig. Dit was midde in die debat oor die amptelike tale van die nuwe staat. Die Afrikaanse gemeenskap was verdeeld oor die vraag of die

Afrikaanse taal, onontwikkel en onverfynd soos dit indertyd was, of Hooghollands, in die nuwe bedeling die taal van die Hollands-Afrikaanssprekende deel van die bevolking sou wees. Hierdie vraagstuk is enkele jare later in akademiagelede besleg toe die Akademie homself met die Afrikaanse taal vereenselwig het.

Die doel met die stigting van die Akademie was om om te sien na Nederlandse (insluitend die Afrikaanse) taal, letterkunde, kuns, geskiedenis en oudheidkunde in Suid-Afrika en om leiding in hierdie sferes te gee. Die Akademie het oor die 91 jaar van sy bestaan 'n besonder belangrike rol gespeel in die standaardisering van die Afrikaanse taal, in die ontwikkeling van die Afrikaanse letterkunde, kuns en wetenskapsbeoefening, in die uitbou van Afrikaans tot 'n wetenskapstaal en 'n taal vir gebruik in alle omgewings en op alle vlakke. Derhalwe het hy vir die grootste deel van die twintigste eeu 'n belangrike bydrae gemaak tot die bemaagtiging van alle sprekers van Afrikaans.

OORSIG OOR DIE PROSES

Vraelysontwikkeling

By die aanvang van die ondersoek is 'n konsepvraelys deur lede van die Akademieraad en die fakulteitsrade opgestel wat daarna deur personeel van Statomet van die Universiteit van Pretoria aangepas is met die oog op rekeneer- en statistiese verwerking. Die vraelys is tot 'n dokument in standaardformaat van agt bladsye gefinaliseer en vermenigvuldig. Die vrae is in ses afdelings ingedeel.

Die opname self

Die vraelys is per pos aan elk van sowat 920 gewone lede van die Akademie besorg, tesame met 'n antwoordbetaalde koevert.

Rustende lede is nie gevra om die vraelys in te vul nie. Elke vraelys het die nommer van die betrokke lid bevat met die oog op opvolgversoeke indien die respons nie tydig ontvang sou word nie. In die dekbrief by die vraelys is respondente verseker dat inligting vertroulik hanteer sou word. Uiteindelik is 422 bruikbare vraelyste terugontvang, wat 'n responskoers van 46 persent verteenwoordig.

Statistiese verwerking

Die response op die ingevulde vraelyste is per hand gekodeer en rekenaarmatig vasgelê en gekontroleer. Hierna is eerste-ordeanalises gedoen om enige oorblywende foute uit te skakel. Al die inligting is as rekenaarlêers gestoor en volgens standaard statistiese tegnieke ontleed. 'n Volledige verslag is hieruit opgestel, waarvan die essensie in die volgende afdeling bespreek word.

Verslagdoening aan die Akademie- en fakulteitsrade en jaarvergadering

Die verslag is op 3 Junie 2000 tydens 'n daglange byeenkoms van die lede van die twee fakulteitsrade en die Akademieraad (altesaam 24 persone) voorgelê en onder leiding van 'n fasiliteerder bespreek. Die navorser van Statomet het die bevindinge in die verslag aan die hand van grafieke en ander voorstellings toegelig, waarna die bevindinge sistematies bespreek is. Uit die daglange gesprek het 'n aantal bevindinge voortgevloei wat op skrif gestel is en wat drie weke later by formele vergaderings van die fakulteitsrade en die Akademieraad voorgelê is. Die Voorsitter van die Akademie het op grond van die bevindinge van die ondersoek en die gesprek daaroor bepaalde voorstelle geformuleer oor 'n toekomsiening van die Akademie. Die verskillende liggame het hulle steun aan die voorstelle toegesê sodat die Voorsitter in sy verslagdoening aan die jaarvergadering van die Akademie op 22 Junie 2000 namens die Akademieraad bepaalde standpunte kon stel.

BEVINDINGE VAN DIE OPNAME

Biografiese inligting van respondente

In totaal is 422 bruikbare vraelyste terugontvang. Die gemiddelde ouderdom van respondente was 57.7 jaar en die standaardafwyking 10.8 jaar. Hierdie twee syfers vergelyk goed met die ooreenstemmende syfers vir die totaal van 969 lede, te wete 58.8 en 10.5 onderskeidelik. Voorts was 45 persent van die respondente lede van die Fakulteit Kuns en Geesteswetenskappe en 55 persent was lede van die Fakulteit Natuurwetenskap en Tegniek. Dit vergelyk goed met die verspreiding van al die lede van die Akademie oor die twee fakulteite: 44 persent en 56 persent onderskeidelik. Negentig persent van die respondente was manlik en 10 persent was vroulik. Wat beroepstatus betref, het 50 persent van die respondente aangedui dat hulle praktiserende akademici is, 15 persent dat hulle beroepspraktisyne is, 14 persent dat hulle verbonde is aan die openbare sektor, 19 persent dat hulle aktief is in die privaat sektor, twee persent is uitvoerende of skeppende kunstenaars en 32 persent is pensioenarisse (dit was moontlik om meer as een beroepskategorie aan te dui – vandaar 'n totale persentasie van meer as 100 persent). Die meerderheid respondente is in die groot sentra met akademiese inrigtings woonagtig: 33 persent in Pretoria, 21 persent in die Wes-Kaap, 16 persent in die Vrystaat, 12 persent in Johannesburg/Krugersdorp/Germiston, 11 persent in Potchefstroom en die res in sentra soos Port-Elizabeth, KwaZulu-Natal, Pietersburg en George. Sewe-en-tagtig persent van die respondente behoort aan nasionale vakverenigings en 53 persent behoort ook aan internasionale vakverenigings. Wat wetenskaplike publikasies oor die afgelope

vier jaar betref, toon die opname dat 52 persent van die respondente in nasionale vaktydskrifte gepubliseer het teenoor 46 persent in internasionale tydskrifte. Een-en-sestig persent van die respondente het in dieselfde tydperk buitelandse kongresse bygewoon – hoofsaaklik lede in die ouderdomsgroepe onder 60 jaar.

Algemene opmerking insake rapportering van response

Die meeste van die vrae rondom lede se opinie of waardering van sake is op 'n 10-puntskaal beantwoord. 'n Respons van 0 dui aan dat daar glad nie met die gegewe stelling saamgestem word nie, 10 dui volkome instemming aan en 5 matige instemming. 'n Punt bo 5 word dikwels as 'n positiewe mate van instemming beskou en 'n punt onder 5 as negatief. 'n Volledige persentasieverdeling van response per vraag oor die kategorieë van opsies (0, 1, 2, ..., 10) word nie hierin gerapporteer nie. Ter wille van 'n meer beknopte behandeling van terugvoering is die gemiddelde punt van respondente asook die standaardafwyking en variasiekoëffisiënt in tabel 1 gelys vir al die betrokke vrae. Let op dat die variasiekoëffisiënt 'n uitdrukking is van die standaardafwyking as persentasie van die gemiddeld. By die bespreking van die gegewens in die tabel word hoofsaaklik gekyk na die gemiddeld (as opsomming van alle respondente se antwoorde) en die variasiekoëffisiënt (as maatstaf van eenstemmigheid onder respondente). In sekere gevalle, byvoorbeeld waar respondente nie baie eenstemmig is nie, word ook 'n aanduiding gegee van opvallend hoë persentasies response aan eindpunte van die skaal. Sodanige persentasies word nie in tabel 1 weergegee nie. Verder word in sommige gevalle ook getoets of biografiese verskille, soos ouderdom, fakulteit en beroepstatus enige verskil in respons tot gevolg kon gehad het.

Missie en doelstellings van die Akademie

Respondente gee gemiddeld 'n baie hoë waardering vir die noodsaaklikheid van die Akademie, te wete 'n punt van 8.1 op die 10-puntskaal. Verder is hulle ook baie eenstemmig hieroor, soos blyk uit die variasiekoëffisiënt wat kleiner is as 25 persent. Respondente is ook in 'n hoë mate van mening (gemiddelde punt bo 8) dat die Akademie se missie steeds geldig is en dat die belangrikste taak van die Akademie is om die gebruik en gehalte van Afrikaans in die wetenskap en die kunste te bevorder. Respondente is egter in 'n veel kleiner mate van mening dat die Akademie sy doelstellings, soos in die Akademiewet verwoord, effektief bereik (gemiddeld slegs 5.9 met 'n variasiekoëffisiënt van 29.9 persent). Die hoë gemiddelde punt (8.3) by die vraag of Afrikaans nog die Akademie nodig het, tesame met die klein variasiekoëffisiënt van 26 persent stuur waarskynlik 'n belangrike sein vir die Akademieraad.

Respondente is ook positief oor hulle behoeftes aan kontak met Afrikaanssprekende wetenskaplikes (vraag 24 met gemiddeld 7.7) asook gesprek en kontak oor vak- en wetenskapsgrense (vraag 26 met gemiddeld 6.8). Die gemiddelde punt van 5.5 vir die vraag of respondente deelneem aan die aktiwiteite van die Akademie gee 'n teleurstellende beeld van lede se belangstelling in die aktiwiteite.

Lidmaatskap en ledegeld

Op die vraag of dit vir die respondent belangrik is om sy/haar lidmaatskap van die Akademie in stand te hou, het 84 persent bevestigend geantwoord. 'n Vergelyking van respondente in die twee fakulteite toon geen statisties betekenisvolle verskille ten opsigte van hierdie vergelyking nie. Net so is daar nie betekenisvolle responsverskille by verskillende ouderdomsgroepe nie.

Tabel 1 Opsomming van response op vrae op 'n 10-puntskaal

Vraag	Getal	Gemiddeld	St. afwyking	Var. koëf.
V15* Is die Akademie steeds nodig?	420	8.1	2.0	24.1
V14 Is sy missie steeds geldig?	419	8.1	2.2	27.0
V17 Belangrikste taak: Bevordering van wet. en kuns?	420	6.8	2.7	39.6
V18 Belangrikste taak: Bevordering v. Afr. in die wet. en kuns?	419	8.2	2.2	26.5
V19 Bereik die Akademie sy doelstellings effektief?	419	5.9	1.8	29.9
V23 Het Afrikaans die Akademie nog nodig?	419	8.3	2.2	26.0
V24 Is kontak met Afr.sprekende wetenskaplikes belangrik?	419	7.7	2.2	28.0
V25 Neem u deel aan aktiwiteite van die Akademie?	417	5.5	2.6	47.5
V26 Behoeft aan gesprek oor vak- en wetenskapsgrense?	417	6.8	2.4	35.0
Motivering vir behoud van akademieliidmaatskap:				
V33 Status gekoppel aan lidmaatskap?	418	4.8	3.0	61.1
V34 Lofwaardige doelstellings van die Akademie?	418	7.8	1.9	24.0
V35 Bevordering van wet. en kuns binne kultuurverband?	419	6.8	2.5	36.2
V36 Bevordering van Afrikaans as deel van missie?	419	8.3	2.1	25.9
V37 Akademie is 'n multidisiplinêre organisasie?	419	7.3	2.2	30.3
V44 Gehaltepunt toegeken aan akademietydskrifte	406	7.2	1.7	23.7
V45 Is 'n Afrikaanse publikasieplatform vir u belangrik?	417	6.6	2.9	44.2
V46 Neem u kennis van inhoud van 'n akademietydskrif?	416	7.1	1.9	27.2
V47 Moet publikasiegeleenthede in Engels ondersoek word?	413	4.6	3.3	72.1
Akademiebekronings:				
V48 Geniet hoë aansien onder akademiëlede?	414	8.1	1.6	19.7
V49 Geniet hoë aansien onder nie-lede?	413	6.2	2.3	36.3
V50 Is partikulier Afrikaanse toekennings?	412	7.2	2.0	27.8
V51 Aansien hoofsaaklik binne Afrikaanse gemeenskap?	414	7.0	2.1	29.7
V52 Moet alle S.A. wetenskaplikes oorweeg word?	412	6.9	3.1	45.3
V53 Keuringsproses is nie deursigtig genoeg nie?	404	5.2	2.6	50.3
V54 Moet persone deur kollegas genomineer word?	411	7.1	2.2	31.1
V55 Moet persone ook eie werk kan voorlê?	412	6.3	2.8	45.2
V56 Is daar te veel toekennings?	410	4.2	2.9	69.2
V57 Doen te veel toekennings afbreuk aan prestige daarvan?	412	5.2	3.0	58.0
Jaarvergadering:				
V60 Verkies om werk in Afrikaans voor te dra?	416	7.6	2.4	32.2
V61 Ook aantreklik om werk in ander taal voor te dra?	412	4.3	3.0	68.8
V62 "Vakkongresmodel" met alle S.A. wetenskaplikes nodig?	414	6.5	3.0	46.8
V63 Oorweeg u bywoning in onmiddellike omgewing?	417	7.7	2.2	28.7
V64 Oorweeg u bywoning minstens 200 km ver?	418	4.2	2.8	66.5
V65 Jaarvergadering is belangrik, al word nie bygewoon?	420	6.8	2.6	37.9
V66 Verwag multidisiplinêre gesprek oor Internet?	416	6.9	2.5	36.8

* Nota: Nommers vooraan (V15, V16, ens.) dui die nommer van die vraag in die vraelys aan.

Vrae 33 tot 37 hanteer verskillende redes wat lede motiveer om lid van die Akademie te bly. Die belangrikste en tweede belangrikste redes is onderskeidelik die feit dat die Akademie Afrikaans bevorder en dat hy lofwaardige doelstellings nastreef. Die rede wat lede die minste motiveer, is die status verbonde aan lidmaatskap (gemiddeld 4.8). Hier val die hoë variasiekoëffisiënt van 61 persent op, wat 'n weerspieëling is van die feit dat 43 persent respondente ten minste 'n positiewe punt van 6 op die 10-puntskaal gegee het. Dit is waarskynlik 'n aanduiding dat lede die Akademie steeds hoog ag.

Agt-en-sestig persent van die respondente beskou die ledegeld as baie billik tot billik en die meerderheid aanvaar dat verhoging in ledegeld in die orde van die inflasiekoers behoort te wees.

Die akademietydskrifte en publikasieforums

Respondente gee gemiddeld 'n gehaltepunt van 7.2 aan die akademietydskrif wat hulle ontvang. Hier is verder 'n vergelyking getref tussen response vir die twee fakulteite en gevind dat lede van die Fakulteit Kuns en Geesteswetenskappe gemiddeld 'n betekenisvol hoër punt toeken as lede van die Fakulteit Natuurwetenskap en Tegniek. Dit is opvallend dat slegs 26 persent respondente oorwegend in Afrikaans publiseer en soveel as 56 persent oorwegend in Engels. Die belangrikheid van 'n Afrikaanse publikasieplatform kry 'n gemiddelde punt van 6.6 (bykans 20 persent van die respondente ken 'n punt van 10 op die skaal toe), terwyl daar grootliks afwysend gereageer word op die vraag of die Akademie publikasiegeleenthede in Engels moet ondersoek ('n gemiddeld van slegs 4.6). Hier is die opvallend hoë variasiekoëffisiënt van 72.1 persent 'n aanduiding dat daar tog 'n groot persentasie positiewe respons was op so 'n moontlikheid (43 persent het ten minste 'n punt van 6 op die skaal toegeken). Respondente ken gemiddeld 'n punt van 7.1 toe aan die mate waarin hulle kennis neem van die inhoud van die akademietydskrif wat hulle ontvang.

Akademiepryse

Vrae 48 tot 51 handel oor die aansien en beskouing onder verskillende groepe mense oor akademiëpryse. Indien die respons op die **mening** van lede oor die aansien van bekronings binne en buite die Akademie vergelyk word, blyk dit dat, hoewel die buite-aansien laer as die binne-aansien is (gemiddeld 6.2 teenoor 8.1), die bekronings volgens respondente se opinie tog oor die algemeen hoë aansien geniet. Die bekronings word egter in 'n redelik hoë mate (gemiddeld 7.2) as partikulier Afrikaans beskou.

Vrae 52 tot 55 neem die keuringsproses onder beskouing. In geheel gesien kom dit voor of respondente taamlike instemming met die huidige proses het (die lae punt van 5.2 teenoor die **negatiewe** stelling dat die keuringsproses nie deursigtig genoeg is nie, reflekteer die feit dat 63 persent positief voel oor die deursigtigheid van die proses). As die response op vrae 54 en 55 vergelyk word, kom dit voor dat hoewel die huidige stelsel van voorstelle deur kollegas en die portuurgroep die beste geag word, die moontlikheid om eie werk voor te lê nie buite rekening gelaat kan word nie. Ten slotte, wat die hoeveelheid toekennings en die effek daarvan betref, oordeel respondente dat dit nie 'n probleem is nie, hoewel daar tog 'n aanduiding is van verskeie persone wat hieroor kommer kan hê.

Jaarvergadering

Op die vraag oor die model waarop die jaarvergadering aangebied behoort te word ("volkskongres-" of "vakkongresmodel"), het 77 persent van die respondente die vakkongresmodel verkies – wat moontlike verandering in die huidige stand van sake

suggereer. Referente wil eerder hulle voordragte in Afrikaans gee (gemiddeld 7.6), hoewel 35 persent dit ook aantreklik vind om dit in 'n ander taal te gee. 'n Taamlike hoë punt van 6.5 dui aan dat heelwat lede positief voel oor die betrek van alle Suid-Afrikaanse wetenskaplikes by die kongres. Vrae 63 tot 65 handel oor respondente se bywoning van die jaarvergadering. Afstand en koste speel waarskynlik 'n belangrike rol in hierdie opsig, maar die feit dat 30 persent die geleentheid as onbelangrik beskou, verdien tog wel aandag.

Die kuberruimte

Drie-en-sewentig persent van die respondente beskou 'n multidissiplinêre gesprek oor die Internet in 'n positiewe lig (gemiddelde punt van 6.9).

DIE PAD VORENTOE

Die Raad van die Akademie het in die lig van die bevindinge uit die opname op 'n omvattende wyse na die toekomsmoontlikhede vir die Akademie gekyk en het 'n aantal opsies vir die herposisionering en voortbestaan van die Akademie oorweeg. Dit het geskied teen die agtergrond van die feit dat die getal gewone lede van die Akademie oor die afgelope aantal jare afgeneem het, ten spyte daarvan dat nuwe lede aangesluit het, dat die finansiële posisie van die Akademie deur die likwidering van vaste bates en die vermindering van uitgawes verbeter het, maar weens jaarlikse lopende tekorte steeds in 'n gevaarsonce verkeer en dat die staatsubsidie wat aan die Akademie betaal is, gestaak is.

Nadat verskeie opsies oorweeg is, het die Akademieraad op 22 Junie 2000 verskeie aanbevelings wat op grond van die resultate van die ondersoek geformuleer is, oorweeg en verskeie besluite geneem. Die belangrikste hiervan wat in die algemeen van belang is, is die volgende:

- Dat die Akademie onder sy huidige naam, dus as die Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns moet voortbestaan en dat die missie en doelstellings van die Akademie onveranderd moet bly.
- Dat die Raad aandag moet gee aan bepaalde aanbevelings oor die omvorming van die Akademie, maar dat die Akademie sy werksaamhede nie inkrimp nie.
- Dat die organisasiestruktuur van die Akademie heroorweeg word, maar dat die huidige indeling van fakulteite behou moet word en dat verseker moet word dat afdelings, werkgemeenskappe en kommissies onderling koördineer ten einde die doelstelling van interdisiplinêre kontak en samewerking te bevorder.
- Dat die ledetal van die Akademie uitgebrei word, veral in die ouderdomsgroep 31 tot 49 jaar en in onderverteenwoordigde groepe.
- Dat dit vir nie-Afrikaanssprekers moontlik gemaak moet word om lid te word indien hulle die oogmerke van die Akademie en die doelstellings van die betrokke fakulteit onderskryf.
- Dat die uitgee van albei tydskrifte voortgesit word, maar dat die uitgee van elektroniese weergawes oorweeg word.
- Dat ondersoek ingestel word na die uitgee van Afrikaanse manuskripte wat nie kommersieel uitgegee kan word nie.
- Dat meer erkenning gegee moet word aan werk en bydraes wat deur medium van Engels gedoen word en dat bekronings en toekennings aan 'n breër spektrum van wetenskaplikes en kunstenaars gemaak moet word.
- Dat die wyse waarop die nasionale simposium aangebied word, heroorweeg word.